محب‌الله زغم

۲۰۲۴/۰۲/۱۲

ادبیات معاصر پشتو

ادبیات پشتو در دوره کلاسیک بیشتر متکی بر شعر بود و هر نوع موضوع را در قالب شعر بیان میکرد. اگر نمونه های از نثر هم از آن دوره داریم، بیشتر نثر مسجع و مصنوع است. البته در بخش شعر نیز بعد از دوره کلاسیک یک نوع رکود، تکرار مضامین و تقلید سبک گذشته گان تمادی پیدا کرد. میتوان گفت که قرن هژده و نزده میلادی دوره انحطاط و افت ادبیات پشتو بوده است.

اما در دوره معاصر که از اواخر قرن نزده او اوایل قرن بیستم میلادی آغاز میشود، ادبیات پشتو جان دوباره گرفت. شعر به ویژه بعد از نخستین دهه های قرن بیستم رونق گرفت. تعداد شاعران بیشتر شد و ابتکار در شعر نمایان گشت. در کنار شعر به نثر نیز توجه کافی صورت گرفت. در اواخر قرن نزده برای اولین بار ناول هایی از زبان اردو به پشتو ترجمه شد که راه را برای ناول نگاری باز کرد. به همین گونه داستان کوتاه نیز از راه ترجمه آثار خارجی به پشتو راه یافت که بعداً ظهور داستان نویسان زیادی را در پی داشت. این روند رو به رشد با پشت سر گذاشتن فراز و فرود ها راه صعودی را در پیش گرفت.

فورم های نو شعری نیز از اوایل قرن بیستم در ادبیات پشتو مروج گشت. قبل از آن اشعار پشتو معمولاً در قالب های شعر عربی به ویژه در فورم غزل، قصیده و مثنوی نوشته میشد؛ اما در این دوره شعر موزون آزاد و بعد شعر سپید نیز وارد ادبیات ما شد. در کنار آن ژانر جدیدی به نام پارچه های ادبی که شعر منثور نیز خوانده میشود، رواج یافت. گفته میشود که این ژانر به اثر ترجمه شعر آزاد از زبان های اروپایی، پدید آمد؛ چون ترجمه آن شعر ها به نثر صورت میگرفت. در این ژانر بیشتر به بیان موضوعات عاشقانه و رومانتیک پرداخته میشد.

بعد ها داستان های طنزی و نمایشنامه نویسی نیز پدید آمد. در بین سال های ۱۹۶۰ الی ۱۹۸۰ میلادی رادیو کابل به نشر سلسله داستان های دنباله دار، پارچه های تمثیلی (عمدتاً کمیدی) و درامه های رادیویی پرداخت. این کار سبب شد تا برخی از نویسنده گان به خلق آثار نابی در این زمینه ها بپردازند.

کودتای ثور نقطه عطفی در ادبیات پشتو تلقی میشود. پس از این کودتا سانسور و کنترول مفرط دولت بر ادبیات سبب شد تا شعر و داستان از یک سو ایدیالوژیک و شعارگونه شود و سوی دگر عرصه بر هنر اصیل تنگ گردد. این کار در هر دو طرف معضله به شدت گسترش یافت؛ ایدیالوژی کمونیستی در دولت و ایدیالوژی اسلامی در بین مخالفان دولت سایهء سهمگینی بر ادبیات پخش کرد و با وجودی که اندک شاعرانی به اصالت هنر متعهد باقی ماندند اما در کل ادبیات پشتو را تا حد زیادی به انحطاط مواجه ساخت.

این روند رفته رفته تضعیف شد و در اواخر حکومت داکتر نجیب شعر و تا اندازه یی هم داستان پشتو رونق دوباره یافت. همزمان در آن طرف (در بین مهاجران افغان که هوا خواه مجاهدین بودند) نیز برخی شاعران و نویسنده گان هنر پرور به احیای کیفیت هنری در شعر و داستان پرداختند. با فروپاشی حکومت داکتر نجیب و آغاز جنگ های تنظیمی، شاعران و نویسنده گانی که در زیر سایهء دولت به سر میبردند، نیز به پاکستان مهاجر شدند و با یکجا شدن با نویسنده گان از قبل مهاجر، نفس تازه یی در ادبیات پشتو دمیدند.

ایجاد افغان ادبی بهیر در سال های ۱۹۹۰ میلادی سبب شد تا ادبیات پشتو به گونه یی بی پیشینه رو به رشد نهد. این انجمن ادبی که در پشاور تأسیس شده بود، بعداً به کابل منتقل شد. افغان ادبی بهیر که از آن زمان تا اکنون مجالس هفته

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

وار مشاعره، نقد ادبی، ورکشاپ ها، لکچر ها و سمینار ها در زمینه ادبیات را به راه می اندازد، زمینه تبادل تجارب، آموزش و شگوفایی را برای صد ها جوان مساعد کرد. با الهام گرفتن از این انجمن، تقریباً در تمام ولایاتی که پشتون ها در آن زندگی میکنند، انجمن های مشابه ایجاد شد. اکثر این انجمن ها دارای کتابخانه ها و نشریه ها استند. در کنار آن مېرمن کلتوری ټولنیز بهیر (جریان فرهنگی اجتماعی بانوان) در کابل تأسیس گردید که مانند افغان ادبی بهیر در کشف و پرورش استعداد های ادبی زنان پشتون نقش بس مهم ایفا کرده است.

گسترش انجمن های ادبی بعد از شکست طالبان صورت گرفت. دوره نوین دموکراسی که آزادی بیان را تضمین کرد، به رونق ادبیات پشتو خیلی مفید واقع شد. در این دور ده ها انتشارات و مطابع در افغانستان فعالیت داشتند و هر هفته چندین کتاب تازه چاپ و نشر میشد که سهم آثار ادبی در آن چشمگیر بود. ناول نویسی در این دوره رشد بی سابقه یی را شاهد بوده است و گونه های مختلف ناول مانند ناول های تاریخی، جاسوسی، پولیسی و ساینس فکشن را به باور آورد.

در این دوره به ادبیات کودک نیز توجه صورت گرفت. ابتدا داستان هایی از زبان های انگلیسی، آلمانی، اردو و فارسی به پشتو ترجمه و چاپ شدند و سپس ده ها نویسنده جوان به نوشتن برای کودکان پرداختند. بنیاد مصور که در ۲۰۰۹ تأسیس شد، ده ها عنوان کتاب برای کودکان نشر کرده است. به همین گونه خانه ادبیات کودک در پهلوی چاپ و نشر آثار ادبی برای کودکان، به آموزش داستان نویسی کودک برای جوانان نیز پرداخته است. سال قبل موسسه حمایت از اطفال (سیف د چلدرن) هشتاد اثر داستانی برای کودکان به زبان پشتو منتشر کرد که همه آن توسط نویسنده گان کشور نگاشته شده بود. ناول نویسی برای کودکان گامی دیگری است که در این اواخر برداشته شده است و چندین ناول به زبان پشتو تولید شده است.

در سال های پس از طالبان ژانر های جدیدی در شعر پشتو به وجود آمد. شعر های به سبک هایکوی جاپانی نوشته شد، تعدادی از شاعران به نوشتن لندی (که تک بیتی های فولکلوریک است) پرداختند، ژانر دیگری به نام ټپیزه پدید آمد که در آن به لندی های فولکلوریک سه مصراع دیگر افزوده میشود، به همین گونه شعر های خیلی کوتاه آزاد به نام لندکی به میان آمد. در بخش داستان مینیمال نیز ژانری به نام کیسه‌گی (داستانک) خلق شد که یک داستان کامل آن در چهار تا شش جمله نگاشته میشود.

روند ترجمه به زبان پشتو نیز رشد بی سابقه یی را شاهد است. تعداد زیاد داستان های کوتاه، ناول و شعر از زبان های دیگر به پشتو ترجمه شده اند و این جریان همچنان ادامه دارد.

میتوان گفت که روند رشد و شگوفایی ادبیات پشتو که از اوایل قرن بیستم میلادی آغاز شد و گاهی تند و گاهی کند به پیش رفت، در سال های پس از سقوط رژیم طالبان به اوج خود رسید و با سرعت بی سابقه یی ادامه دارد.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ